

OKUMANIN ÖNEMİ VE SULTAN II. MAHMUT'UN

Çocukların Okutulması İçin İstanbul Kadi'sına Gönderdiği Fermanı

Necdet BAYRAKTAROĞLU

Okumak Allah'ın emridir. Kur'an'ımız ilk olarak **"Oku"** emri ile inmeye başlamıştır. Alak Suresi 1. Ayette **"Oku O yara-tan Rabbinin adıyla oku"** denilmektedir. Yine Ankebut Suresi 45. Ayette de **"Sana vahyedilen Kitabı güzel güzel oku"** denilmektedir. Yüce Rabbimiz kendisine inananlara ilk davet yolu olarak okumayı göstermiştir. Hz. Peygamberimiz de bilgili olmamız, topluma faydalı olmamız, hayatımızı geliştirmemiz ve dünyamızı zenginleştirmemiz için şu güzel sözlerle bize yol göstermektedir: **"Faydalı olan ilim müminin yitik malıdır. Onu nerede bulursa alsın."** "İlim Çin'de de olsa alın."

Hz. Ali Efendimiz ise **"Bana bir harf öğretenin kölesi olurum"** demektedir. İlk emri oku olan bir dinin mensubu olarak bunun kıymet ve önemini çok iyi bilmeliyiz. Allah katında bilgi ve bilgili iman daha makbuldür.

Okumak bilgi arayışıdır. İnsanı bilgili kılar. Okuyan, bilgili insan kendisindeki farkı görür, hissi ve fikri dünyası, ufku gelişir. Okuyan insan iyi ve sağlıklı düşünür, hızlı kararlar alır. Okumak insanın beyin ve zekâsını, anlayışını ve tecrübelerini artırır, kişilik gelişimine katkı sağlar. Okuyan insanın başarı zevki artar, toplumsal ilişkileri gelişir, hayatı ve gerçekleri daha iyi anlar. Okuyan insan aydınlanan, bilgilenen insandır. Okuyan insan aydın insandır.

Okumayı sevdirmek için de insanlara kitap okuma alışkanlığı ve kitap okuma sevgisi verilmelidir. Kitap bir dosttur. O dosta yaklaşırsan sana açılır. Bilmediğimiz binlerce zenginliği bize sunar. Kitaplar düşünce ve bilgileri, inanç ve duyguları aktaran ve yayan, ilim, kültür ve sanatın insanlara dünya ölçüsünde paylaşılmasına yardımcı olan vasıtalarıdır. Kitaplar aynı zamanda bir milletin

fikir ve kültür hazinelerini geçmişten bugüne taşıyan varlıklar olup milletlerin ilim ve fikir dünyasına açılan kapılarıdır.

Türk tarihinde de Han, Hakan ve Padişahlarımızın okumaya, kitaba ve ilme büyük önem verdiklerini görüyoruz. Kültür ve medeniyet hizmeti için okumaya, kitaba, ilme ve âlimlere çok değer vermişler, medreseler kurmuşlar, bir yandan da ilmi koruyarak yükseltmiş ve yaymışlar, bir taraftan da bu medreselerden irfan ve kültür ordusu yetiştirmişlerdir.

Selçuklular zamanında özellikle Sultan Alparslan, Melikşah, Sencer, Baybars ve Vezir Nizam-ül Mülk döneminde okumaya, ilim ve tahsile çok önem verilmiş, tahsilin, eğitimin ve öğretimin ilim ocağı olan medreselerde ücretsiz yapılması için de vakıflar kurulmuştur.

Fatih Sultan Mehmed Han'ın okumaya, kitaba karşı, çok fazla merakının olduğunu görüyoruz. İstanbul'un fethinden sonra zengin bir kütüphanesi vardı. Kendi tarihimize ait bilgileri okuduğu gibi, Fransa, Yunanistan ve Roma tarihçilerinin eserlerini de okurdu.

Yavuz Sultan Selim Han ise, okumaya o kadar meraklıydı ki, savaşa gidip

dönüşlerinde seyyar kütüphanesi yanında bulunuyordu. Seçtiği kitaplardan bazısını kendisi okur, bazen de nedimelerine okutur ve dinlerdi.

Kanuni Sultan Süleyman da okumaya, ilim ve âlimlere çok değer verir, alimlere danışmadan bir iş yapmazdı. Şair olup, Muhibbi mahlasıyla şiir yazmış, üç bine yaklaşık gazeli bulunmaktadır.

Sultan II. Mahmut Han da (1786-1839), okumaya, ilim, kültüre ve sanata büyük değer vermiştir. En fazla önem verdiği alan ise eğitimdi. Çocukların okumalarına önem vermiş, mekteplerde zorunlu ilköğretimin başlatılması için ferman yayınlamıştır. Çocukların okutulması hakkında İstanbul kadılarına gönderdiği fermanında şöyle demiştir:

“Cümleye malumdur ki, Muhammed ümmetindenim benim diyen herkes evvela dini akidesini yerine getirecek, sonra da geçimini kazanmak için bir meslekte yetiştirilecektir. Dini icaplarını öğrenmek, dünya işlerinin hepsinden mühim olduğu halde bir zamandan beri halkın çoğu analarının, babalarının günahı olarak cahil kaldıkları gibi evlatlarını da cahil bırakmakta ve âleme rızık dağıtan Allah'a güvenmeyerek hemen para kazanma hürsüne düşüp çocuklarını 5-6 yaşında mekteplerden alıp çıraklığa vermekteler. Bu çocuklar cehaletle büyüyüp sonra da okumaya heves etmediklerinden günahları ana-babalarının boynunda kalıp kıyamette cezalarını çekeceklerdir. Zaferlere erişemeyişimizin başlıca sebebi halkı cehaletin kaplamasıdır. Allah göstermesin böyle giderse Allah tarafından şiddetli bir terbiyeye uğrayacağız. Bu sebeple şimdiye kadar cahil kalmış olan genç ihtiyar bütün ümmeti Muhammed'in cahilliğin iki dünyadaki kötülüklerini düşünüp ve bu konuda birbirinden utanmayarak sadece Cenab-ı Hak'tan utanarak bilmedikleri dini meseleleri öğrenmeye gayret etmeleri farzdır.

Bundan böyle herkesin evladı olgunluk çağına varmadıkça ve İslam akidesini öğrenmedikçe mekteplerden alıp çırak vermeleri, olgunluk çağına vardığında çocukları kadı efendilere götürüp şeriatça izin kağıdı almadan esnaf yanına vermemeleri emrolunur. Şayet esnaftan biri tezkeresiz kabul ederse çocuğu alan ve veren te'dip için Bab-ı Ali'ye bildirile!

... Bu husus bir cümle mahalle imamlarına, mektep hocalarına ve esnaf kethüdalarına tebliğ edilsin. Bu yüce fermanımın birer sureti onlara verilsin.”⁽¹⁾

Mustafa Kemal Atatürk de okumaya, kitaba çok düşküdü. Ömrünün yarısı savaşlarda geçtiği halde 1800 kitap okumuştur.

Ata büyüklerimiz okumaya, kitaba, bilgiye, ilim ve kültüre bu kadar alakalı ve düşkünlerken bizler neden kitap okumuyoruz ve kitap okumayı sevmiyoruz? İnsan için en etkili öğrenme yolu okumaktır. Okumak bilgili olmaktır. Bilgili insan fikir sahibidir.

Ancak teknoloji insanımızı esir aldı. Televizyon, bilgisayar ve cep telefonlarının insanımıza, özellikle gençlerimize müdahalesi, uyuşturucu şekilde bilgi körlüğüne, kirliliğine derin bir halde nüfuz etmektedir. Ekranlar, diziler, bilgisayarlar, gelişmiş cep telefonları gençleri hipnotize etti ve insanlar, gençler evlerde kalabalıklar arasında yalnızlaştı. Karı koca, evlat-baba-anne, arkadaş, dost, komşu, akraba, herkes ziyarette, sohbet, bir çift güzel söze hasret kaldı. Evlerde insanlar ancak reklam arasında yaşıyorlar, birbirinden kopuk haldeler. Komşular birbirinden uzak, herkes kendini yaşıyor. İnsanlar arasında iletişimsizlik başladı.

Bugünkü gençlerin çoğu mektepli işsizler. Diplomalı sayısı arttıkça diplomanın değeri kalmadı. Bilgiye ait, kültüre, millete ait her şey okulda verilmesi lazım. Türk eğitim sistemi, sınav sistemi olmuş. Ezberci ve test de dayalı bir sistem. Hazır bilgi sunuluyor, **kişi okumuyor**. Kalıcı ve lazım bilgi sunulmuyor. Ülkemizde, bütün hedefleri üniversite imtihanına, üniversite diplomasına kilitlenmiş bir eğitim hayatı ve sistemi var. Okumaya, bilgili, eğitimli insan yetiştirmeye dayalı bir program, amaç ve ideal yok.

Avrupa'da, Amerika'da insanlar, gençler bilgilidir. Niçin bilgilidir? Çünkü onlar eğitimlidir. Bizimkiler ise öğretimsizdir. İngiliz, Amerikan,

İsveçli, Alman, Japon, Fransız uçakta, trende, vapurda, parkta, deniz kenarında, tatilde, istirahat de kitap okur ve kitap okurken görürsün. Bizde böyle bir okuma hayatı, geleneği var mı, yok. Avrupalı, Amerikalı, Rus, Japon devamlı okuyor, bilgisini, görgüsünü devamlı yeniliyor, artırıyor. Acaba bizim insanımız, gençlerimiz de bilgisine, fikrine, düşünce, ruh ve inanç dünyasına, ne kadar okumakta ve okuyarak ne kadar zenginlik katmaktadır?

Allah kuru duayı kabul etmiyor. Kuran'ımız Zümer Suresi 9.Ayetinde **"De ki, hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak temiz ve akıllı olanlar anlar"** diyor. Akıllı olanlar kim? Okuyanlar bilgili olanlar. İlimli iman, bilgili insan Allah katında daha makbuldür.

Hacı Bektaş Veli "İlmin aydınlığında yürümeyen karanlıktır" demektedir. Okumayan insan da, cehalette ve karanlıktır.

Yine Mevlana Hazretleri bilgiyle ilgili üç temel esastan bahsetmektedir: **"Okumak, düşünmek ve üretmek."** Bilgi güçtür, güçlü olan kazanır. Ama insanlarımızda kitap okuma yeteneği kalmamış. Okuma, öğrenme arzusu yok. Gündemimizde görülüyor ki, eğlence, zevkler, diziler, internet, iş, güç, futbol, magazin, moda, model, giyim alabildiğine revaçta. Kitaplar, dergiler gibi okunacaklar ise insanımızın gündeminden düşmüş, yok vaziyette.

Türkiye İstatistik Kurumuna göre Türkiye'de kitap, ihtiyaç maddeleri sıralamasında **235** sırada yer almaktadır. Ancak gün içerisinde insanlarımız ortalama **5** saat televizyon seyretmektedir. Kitap okumaya ise yılda sadece **6** saat vakit ayırıyoruz. Yapılan araştırmalarda, ortalama altmış senelik bir ömürde, **kişinin on yılı** televizyon başında geçmektedir. Ülkemizde kitap ve dergi oku-

ma oranı %4 olurken, gazete okuma %22, televizyon izleme oranıysa **%95**'tir. Kütüphane sayımız **1434** iken, kahvehane sayımız **altı yüz bin** civarındadır.

Dünyada ders kitapları hariç bir yılda basılan kitap sayısı: ABD 72000, Almanya 65000, Rusya 58000, İngiltere 48000, Japonya 42000, Brezilya 13000, bizde ise **6031**'dir.

Eğitim-Sen'in araştırmasına göre öğretmenlerin %8'i hiç kitap okumuyor, %39'u bu konuda bilgi vermiyor, %28'i ise ayda bir kitap okuyor.

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporunda, Türkiye Malezya, Libya, Ermenistan gibi ülkelerin bulunduğu 173 ülke arasında **86.** sırada bulunmaktadır. Görülüyor ki mevcut durumumuza üzülecek değil, acınacak halimiz var.

Anneler, babalar, öğretmenler, valilerimiz, milli eğitim bakanımız, kültür bakanımız, başbakanımız, cumhurbaşkanımız büyükler olarak sizlere büyük görevler düşmektedir. Gençler yaş çubuk gibidir. Ağaç yaşken eğilir. Çocuklarımıza, gençlerimize kitap okumayı, kitabı, cazip hale getirelim. Kitap okumaya teşvik edelim. Onlara alanlar, imkânlar, programlar, düzenlemeler, kampanyalar yaparak kitap okumalarına yardımcı olalım.

Çin atasözünde **"Bir yıl sonrasını düşünüyorsan pirinç ek, on yıl sonrasını düşünüyorsan ağaç dik, yüz yıl sonrasını düşünüyorsan insan yetiştir"** demektedir.

Selçuklu Sultanı Sencer'e (1086-1157), nasihatta bulunan din ehli dervişin on öğüdünün birinde "İlim ve maarifin şükrü; ahlaklı, terbiyeli ve bilgili nesil yetiştirmektir" demiştir. ⁽²⁾

Hız. Ali efendimiz ise “Çocuklarınızı geleceğe göre yetiştiriniz. Çünkü onlar sizin devriniz için değil, sonraki devirler için yaratıldılar” diye söylerken, Şeyh Edibali Efendimiz ise “İnsana değer ver ki; devlet yücelsin” demiştir. Okumak, okutmak önce kendimize, sonra çevremize, toplumumuza, milletimize, devletimize fayda sağlar.

Yabancı düşünür Ovidius “**Gençlerini kitapla beslemeyen milletlerin sonu acıdır**” diyor. Yine bir düşünür “**Gündüz kandilini hazırlamayan, gece karanlığa razı**” demektedir. Eğitim, kültür, teknoloji, medeniyet alanında ilerlemek için beşikten mezara kadar kitap okumalı ve çocuklarımıza da okutmamızdır.

Hız. Peygamberimiz “İlmi beşikten mezara kadar tahsil ediniz.” “**İlim öğrenmek kadın-erkek herkese farzdır.**” diyor. Bizler ilk emri oku olan bir dinin mensubuyuz. Bunun değerini iyi bilmeliyiz. Okumalıyız ve okutmamızdır faydalı işler yapan, hayırlı eserler bırakan, arkamızdan dualar eden çocuklar yetiştirmeliyiz ve geleceği onlara teslim için çalışmalıyız. Yavrularımız: **Bir sevgi tohumudur ekmesini bilene, Bir meyve fidanıdır dikmesini bilene, Bir umut ışığıdır yakmasını bilene.** Okuyan nesiller başarı dolu ve bilgili, birikimli, iyi yetişmiş olurlar.

Düşünür Çiçero: “**Zekâ tıpkı bir tarla gibi ekilmeye, bakılmaya muhtaçtır**” derken, Aristoteles “**Gençlerin yetişmesine önem ver, çünkü bu yolda herhangi bir ihmâl, ülkenin yapısını mahveder**” demektedir. Okuyan, düşünen, yorum yapan, düşüncelerini açıkça ifade edebilen, tartışan, kültürlü, yüksek karakterli gençler yetiştirmeliyiz. Düşünür Bernard Shaw: “**Akıllı insan aklını kullanır, daha akıllı insan başkalarının aklını kullanır**” demektedir. Okuyan, düşünen nesil Allah’ını, dinini, dilini, tarihini, kültürünü, tek-

nolojisini, medeniyetini, devletini, ülkesinin geleceğini bulur.

Cumhurbaşkanlığı döneminde Abdullah Gül ve eşi Hayrünisa Gül himayesinde, ülke genelinde “**Türkiye Okuyor**” kampanyası başlatılmış, ancak birkaç il, ilçe ve üniversite ve ilköğretim okullarında yapılmış, ne yazık ki çok sessiz ve yetersiz kalmıştır.

Okumaya, kitaba ilgisi olan eski bir Bitlis Valisi “**Kalp ve aklı aydınlanan insan hakikati bulur**” diyerek, “**Doğu Okuyor**” projesi ile yüz yazar, yüz bin kitap kampanyasını, bir iş adamının katkısı ile ilde insanların, öğrencilerin kitap okuma meşalesini tutuşturmuş, davet ettiği yazarlar ve kitapları ile buluşturmuştur.

Yine okumaya ve kitaba önem veren eski bir Siirt Valisi “**Siirt okuyor**” kampanyası ile iki milyon kitabın okunmasını hedeflediklerini, ödüllü açılan kampanya ile bir milyon kitap okunduğunu, en çok kitap okuyan öğrencilere ödülleri verildiğini söylemiştir.

Eski bir Trabzon Valisinin himayesinde “**Okumak yaşamaktır**” projesiyle okumak önce kendimize, sonra da çevremize ve toplumumuza fayda sağlar denilerek, okuma alışkanlığı kazandırmak için kampanyalar düzenlenmiştir.

Kırklareli, Kastamonu, Niğde, Erzurum, Edirne ve Aksaray illerinde ve bazı ilçelerde “**liseliler okuyor, en çok ben okuyorum, oku ki geliş-anla ki değiş, okumak şifa bulmaktır, her ay bir kitap okuyun**”, sloganıyla kitap okuma kampanyaları düzenlenmiştir.

Gönlümüz arzu eder ki Cumhurbaşkanımız, Başbakanımız başta olmak üzere Milli Eğitim Bakanımız, Kültür Bakanımız, Meclis Başkanımız ve Valilerimiz, Belediye Başkanlarımız her yıl düzenlenen

kitap fuarlarına katılınsınlar ve yazarlarla buluşsunlar. Ayrıca Cumhurbaşkanımız ve Başbakanımız kitap okumaya teşvik için örnek olarak ve öncülüklerinde Türkiye kamuoyu ile paylaşarak ziyaret ettikleri şehirlerde, kendilerini karşılayan çocuklara çocuk kitapları **hediye** etsinler. ilköğretim, lise ve üniversitelerde tespit edilen bir okula ziyarete gidilerek yaş ve tahsillerine uygun öğrencilerle buluşup, kaynaşarak kitap hediye edilerek, okumaya, kitaba hevesleri artırılsın.

Ata büyüklerimiz bile şehzadelerinin düğününde çocuklarına kitap hediye ederken, peki biz bugün düğünlerde, bayramlarda, yeni yılda, anneler, babalar, kadınlar, sevgililer, öğretmenler, okuma gün ve haftalarında, **niçin kitap hediye vermeyi öncelikle düşünmüyoruz.** Pasta, çikolata, çiçek, parfüm, kravat vs. yerine, okunması için neden bir kitap hediye etmiyoruz.

Milletlerin geleceğini ancak yeni nesiller tayin eder. Yeni yetişen nesiller atalarının idealini, dilini, kültürünü, inanç ve imanını okur, anlar, duyar ve yaşayabilirse, milletinin gelecek kaderini güçlü tutar. O yüzden genç, yaşlı herkes okumalıyız ve bilgilenmeliyiz.

KAYNAKÇA

- 1- Ömer Faruk Yılmaz- Belgelerle Osmanlı Tarihi-Osmanlı Yay.- 1999-S.313.314.315
- 1- Dursun Yılmaz- Osmanlının Son Yüzyılı- Çizgi Matbaası.- 2004-S.144-145 (Ahmet Cevdet Paşa Tarihi- İst. 1309- Cilt.12- S.238.240
- 2- Necdet Bayraktaroğlu- Tarihimizdeki Muhteşem Mektuplar- Hayat Yay.- İst.2012-S.43